

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЄВРОРЕГІОН»

У роботі проводиться аналіз тлумачення поняття «єврорегіон», дається коротка характеристика створення єврорегіонів за участю прикордонних областей України. Розкриваються економічні, соціокультурні, природоохоронні, туристсько-рекреаційні аспекти функціонування єврорегіонів. Вказується на важливість інформаційної складової діяльності єврорегіонів у соціально-економічному розвитку територій, що входять до його складу.

Ключові слова: єврорегіон, транскордонне співробітництво, євроінтеграція

К.А. Немець, А.А. Кулешова. К ВОПРОСУ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПОНЯТИЯ «ЕВРОРЕГИОН». В работе проводится анализ толкования понятия «еврорегион», дается краткая характеристика образованию еврорегионов с участием приграничных областей Украины. Раскрываются экономические, социокультурные, природоохранные, туристско-рекреационные аспекты функционирования еврорегионов. Указывается на важность информационной составляющей деятельности еврорегионов в социально-экономическом развитии территорий, входящих в его состав.

Ключевые слова: еврорегион, трансграничное сотрудничество, евроинтеграция.

K. A. Niemets, A. A. Kulieshova. TO THE QUESTION OF DETERMINATION OF THE CONCEPT THE "EUROREGION". The analysis of interpretation of the concept the "euroregion" is outlined in work, the short description of formation the euroregions with participation the border regions of Ukraine is described. The economic, social, cultural, nature protection, tourist aspects of functioning of euroregions are considered. Specified on importance of information part of activity the euroregions in socio-economic development of the territories, that included in his composition.

Keywords: euroregion, transboundary cooperation, eurointegration.

Актуальність. Транскордонне співробітництво є важливим інструментом регіонального розвитку в умовах інтеграції України в світовий економічний простір та підвищення ролі регіонів на міжнародній арені. Найпоширенішою формою транскордонного співробітництва є єврорегіони, які більшість держав розглядають в якості ефективного засобу регіональної політики. Сьогодні в країнах Європи функціонують понад 150 єврорегіонів, діяльність яких спрямована на вирішення питань економічного, соціокультурного, природоохоронного змісту, розв'язання проблем сталого територіального розвитку регіонів. На кордоні України як із західними, так і зі східними сусідами створено сім єврорегіонів, але їх діяльність не зробила в цілому значного внеску у соціально-економічний розвиток держави. Тому вивчення досвіду діяльності єврорегіонів та визначення специфічних аспектів подальших шляхів підвищення ефективності їх функціонування залишається актуальним.

Аналіз попередніх досліджень. Дослідженню питань участі регіонів України в інтеграційних процесах та транскордонному співробітництві, а також проблемам створення та функціонування єврорегіонів присвячені роботи вітчизняних вчених, таких як Балян А. В., Бельського П. Ю., Бройде З. С., Вавринюка А. А., Голікова А. П., Долішнього М. І., Кірюхіна О. М., Кифяка О. В., Луцишин Н. П., Луцишина П. В., Ляшенко В. І., Макогона Ю. В., Мельника С. В., Мікули Н. А., Мокія А. І., Нагірної В. П., Новицького В. Є, Петренко З. О., Пили В. І., Пирожкова С. І., Студеннікова І. В., Терещенко Т. В., Урбан О. А., Черномаза П. О., зарубіжних науковців: Вардомського Л.Б., Колосова В.О., Коморницькі Т., Попкової Л.І., Ратті Р., Ружмона Д., Федана Р. та ін. Значна частина даних досліджень присвячена вивченню теоретичних питань соціально-економічного розвитку певних прикордонних територій та практичної діяльності єврорегіонів. Однак, враховуючи значний доробок науковців у цій сфері, існує необхідність більш детального дослідження сукупності проблем транскордонного співробітництва та діяльності єврорегіонів.

Мета роботи – аналіз теоретичних та методичних підходів щодо суспільно-географічного визначення та осмислення поняття «єврорегіон».

Викладення основного матеріалу. Сучасні особливості просторового розвитку територій характеризуються значною увагою до участі регіонів у інтеграційних процесах, важливе місце серед яких займає транскордонне співробітництво, яке означає «...будь-які спільні

дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними громадами або властями, які знаходяться під юрисдикцією двох або декількох договірних сторін, а також укладання з цією метою будь-яких необхідних угод або досягнення домовленостей» [4].

Вигідне геополітичне положення України, а саме безпосереднє сусідство як з країнами Європейського Союзу, так і з країнами СНД сприяє розширенню міжнародних зв'язків прикордонних регіонів та активізації співробітництва на міжрегіональному рівні, що відображається у реалізації угод про транскордонне співробітництво в різних сферах людської діяльності, встановленні тісних контактів між суб'єктами та учасниками транскордонного співробітництва. Головною організаційною формою транскордонного співробітництва та місцем концентрації транскордонних ініціатив є єврорегіони [8].

Слід підкреслити, що 19 із 25 областей України є прикордонними і наша держава має певний досвід у розвитку транскордонного співробітництва та єврорегіональної співпраці. Першим єврорегіоном, який було створено у 1993 році за участю західних областей України (Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської і Чернівецької) був «Карпатський єврорегіон». Вздовж західного та південно-західного кордону України були також створені єврорегіон «Буг» (1995 р.), єврорегіон «Нижній Дунай» (1998 р.), єврорегіон «Верхній Прут» (2000 р.). Таким чином Волинська, Одеська та Чернівецька області приєдналися до співробітництва із суміжними територіями в рамках функціонування єврорегіонів. Варто зазначити, що в Україні єврорегіони на протязі значного проміжку часу створювалися головним чином у західному напрямі.

У 2003 році в м. Гомелі був створений єврорегіон «Дніпро», до складу якого увійшли Гомельська область Республіки Білорусь, Брянська область Російської Федерації та Чернігівська область України. 7 листопада 2003 р. між Харківською областю України та Белгородською областю Російської Федерації було створено єврорегіон «Слобожанщина» з метою розвитку суміжних територій, зокрема економіки прикордонних районів, інфраструктури і соціальної сфери. 24 квітня 2007 року в м. Курську була підписана Угода про створення на території Курської та Сумської областей єврорегіону «Ярославна», який став третім єврорегіоном на російсько-українському кордоні. Нажаль, функціонування єврорегіонів як у західному, так і у східному напрямках очікуваних результатів поки що не принесли. Проте робота щодо створення нових єврорегіонів на кордоні України з Росією продовжується. Планується створити єврорегіон «Донбас» між Луганською та Ростовською областями, чому сприяє близький соціально-економічний розвиток цих регіонів, наявність тісних виробничих та коопераційних зв'язків, порівняно однаковий рівень розвитку прикордонної інфраструктури, спільні погляди та менталітет місцевих мешканців тощо [7].

Створенню зазначених єврорегіонів передували ґрунтовні дослідження теоретико-методологічних аспектів транскордонного співробітництва, зокрема значна увага приділялася розробці його категорійного апарату. Поряд із дискусіями щодо тлумачення таких понять як «прикордонний» та «транскордонний» регіон, «прикордонне», «міжтериторіальне», «транскордонне» співробітництво важливе місце відводиться особливостям дефініції терміну «єврорегіон».

Поняття «єврорегіон» виникло у міжнародному співробітництві із появою на прикордонних територіях Нідерландів та Німеччини у 1958 році єврорегіону «Єврегіо» [8]. Згодом назву «єврорегіон» стали застосовувати для всіх форм співробітництва в Європі, яке виходило за межі державних кордонів.

Сьогодні у науковій літературі існує чимало визначень поняття «єврорегіон». Так, Н. Луцишин відмічає, що «...під поняттям “єврорегіон” розуміється певне законодавчо закріплене просторове формування із чітко окресленими межами, до складу якого входять прикордонні господарські комплекси щонайменше двох держав, що мають спільний кордон, яке має за мету спільно і узгоджено стимулювати соціально-економічний розвиток своїх територій» [5, с. 6]. Автор у даній дефініції підкреслює функцію єврорегіону, яка головним чином спрямована на реалізацію завдань соціально-економічного змісту. Більш ширше визначення «єв-

рорегіону», яке містить як економічні, так і соціокультурні аспекти надає З. Петренко, вказуючи, що «...єврорегіони – це міждержавні транскордонні регіональні асоціації, які охоплюють прикордонні області і розвиваються за погодженими планами та проектами. Співробітництво тут відбувається у вигляді розробки спільних комплексних програм економічної, культурної та гуманітарної взаємодії, конкретних транскордонних економічних проектів, розв'язання проблем зайнятості, інфраструктури, екології» [10, с. 66].

На думку М. Долішнього та П. Беленького, «...єврорегіон – одна з організаційних форм транскордонних відносин, де у межах своєї компетенції та за згодою центральних державних органів (на базі спеціально розширених повноважень на міжнародне співробітництво) місцеві органи влади прикордонних областей мають можливість розробляти спеціальні комплексні програми економічної, культурної та гуманітарної взаємодії, реалізувати конкретні транскордонні економічні проекти, вирішувати проблеми зайнятості, інфраструктури, екології» [3, с. 53].

Розробляючи теоретико-методологічні та методичні засади транскордонного співробітництва регіонів в умовах інтеграційних процесів України, Н. Мікула вважає, що «...єврорегіон – це одна з організаційних форм транскордонних відносин, де у межах своєї компетенції та за згодою центральних державних органів – на базі спеціальних розширених повноважень на міжнародне співробітництво – місцеві органи влади прикордонних областей мають можливість розробляти спеціальні комплексні програми економічної, культурної та гуманітарної взаємодії, реалізувати конкретні транскордонні економічні проекти, вирішувати проблеми зайнятості, інфраструктури, екології» [8, с. 14].

Ю. Макогон та В. Ляшенко під єврорегіонами розуміють «...організаційну форму прикордонних відносин, в рамках яких місцеві органи влади мають можливість розробляти спеціальні комплексні програми економічного, культурного та гуманітарного співробітництва, реалізовувати конкретні проекти, вирішувати проблеми зайнятості, розвитку інфраструктури, екології тощо» [6, с. 291].

В. Дергачов та Л. Вардомський, звертаючи увагу на важливий принцип створення єврорегіонів – субсидіарність, стверджують, що «...єврорегіони – це прикордонні співтовариства міжнародного транскордонного співробітництва європейських країн у сферах економіки, культури, освіти, транспорту, екології та ін., які створюються на принципах субсидіарності, що функціонують на основі перерозподілу влади між центральним урядом і прикордонними співтовариствами, які мають повноваження самостійно регулювати свою діяльність і укладати міжрегіональні транскордонні угоди відповідно до державного законодавства» [2, с. 147-148].

У роботі [11] І. Студенніков вказує на необхідність вироблення із множини визначень поняття «єврорегіон» загальноприйнятої його дефініції у зв'язку із входженням цього терміну до категорійного апарату регіоналістики. На основі аналізу робіт багатьох вчених, які досліджують цей феномен, І. Студенніков зазначає, що «...єврорегіон – це форма транскордонного співробітництва між територіальними громадами або місцевими органами влади прикордонних регіонів двох або більше держав, що мають спільний кордон, яке спрямоване на координацію взаємних зусиль і здійснення ними узгоджених заходів в різних сферах життєдіяльності у відповідності до національних законодавств і норм міжнародного права для вирішення спільних проблем і в інтересах людей, що населяють його територію по різні сторони державного кордону» [11, с. 189].

Зміст єврорегіону з погляду суспільної географії, на думку А. Вавринюка, характеризується його функціональною структурою – способом дії його компонентів та елементів, сукупністю суттєвих зв'язків між ними, спрямованих на його збереження і подальший розвиток. Автор виділяє компонентну структуру єврорегіону - сукупність його функціональних елементів, які розкривають роль транскордонного об'єднання в процесах регіонального розвитку держав; територіальну, яка є проекцією розміщення компонентів єврорегіону на відповідній території. Автор зазначає, що елементами територіальної структури єврорегіону є прикордонний макро-, мезо- і мікрорайон, а формами останнього є вузол, центр та пункт. Тре-

тью складовою є організаційно-управлінська структура єврорегіону, яка змістовно включає ієрархічно впорядковану систему органів управління діяльністю єврорегіону, їх функціональні та правові обов'язки [1].

Узагальнюючи наведені визначення поняття «єврорегіон», можна зробити висновок, що функціонування будь-якого єврорегіону передбачає розвиток економічного співробітництва між прикордонними територіями, що входять до його складу, на основі створення вільних економічних зон, спільних підприємств, нових робочих місць, впровадження пільгових умов проходження митних формальностей, розвитку транспортної та бізнес-інфраструктури, облаштування нових пунктів пропуску тощо. В рамках економічної складової діяльності єврорегіонів важливе місце займає підтримка малого та середнього підприємництва.

Соціокультурні аспекти функціонування єврорегіонів включають розбудову соціальної інфраструктури, у т. ч. охорону здоров'я, систему вищої та середньої освіти, сферу послуг. Діяльність даних територіальних утворень має бути направлена на усунення безробіття та підвищення рівня зайнятості та якості життя населення, регулювання міграційних потоків. Прикордонні території, що входять до складу єврорегіонів, характеризуються подібними історичними та національними особливостями, близьким менталітетом. Діяльність єврорегіонів має сприяти діалогу культур, збереженню традицій та звичаїв їх мешканців.

Важливою складовою співробітництва прикордонних територій в рамках єврорегіонів є спільне використання природних та рекреаційних ресурсів, реалізація програм та заходів природоохоронного змісту. Окрема увага належить розвитку туристичної діяльності, а саме реалізації спільних проектів розвитку «зеленого» туризму та транскордонних туристичних маршрутів, формуванню туристичної інфраструктури та рекреаційно-туристичних кластерів.

Крім зазначених складових функціонування єврорегіонів, в сучасних умовах розбудови інформаційного суспільства невід'ємною частиною успішної та ефективної діяльності єврорегіонів має стати підвищення ролі формування системи інформаційного забезпечення взаємодії суб'єктів та учасників транскордонного співробітництва. Інформаційний обмін між прикордонними територіями на рівні взаємодії соціальних систем має бути оперативним та актуальним. Отримання своєчасної політичної, економічної, наукової, правової, етичної, релігійної інформації, які є видами соціальної інформації [9], відображає певну сферу людської діяльності, що формує інформаційні потоки на всіх рівнях організації суспільства. Отже, єврорегіони можна розглядати як більш досконалі канали передачі інформації між територіями через державний кордон, підвищуючи його контактну функцію. З одного боку, збільшення кількості інформації сприятиме прогресивному розвитку єврорегіону в цілому, а з іншого – покращенню соціально-економічного становища та зменшенню диспропорцій у територіальному розвитку його складових.

Література

1. Вавринюк А. А. *Суспільно-географічний аналіз діяльності польської частини єврорегіону «Буг»: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук: спец. 11.00.02 «Економічна та соціальна географія»* / А. А. Вавринюк. – Львів, 2007. – 21 с.
2. Дергачев В. А., Вардомський Л. Б. *Регионоведение*. – М., ЮНИТИ, 2004. – 463 с.
3. Долішній М., Беленький П. *Регіональні основи транскордонного співробітництва // Регіональна економіка*. – 1996. – № 1-2. – С. 50 – 59.
4. *Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними об'єктами або властями* // <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Луцишин Н. П. *Соціально-економічний розвиток транскордонного регіону (на прикладі єврорегіону «Буг»): автор. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка»* / Н. П. Луцишин. – Львів, 1999. – 23 с.
6. Макогон Ю.В., Ляшенко В.И. *Формы и направления трансграничного экономического сотрудничества: Монография, изд. 2-е, исп. и допол.* / Донецк: ООО "Юго-Восток, Лтд", 2003. – 512 с.
7. Мельник С.В., Матросов В.Д. *Перспективи створення єврорегіонів в Україні як напрям розвитку транскордонного співробітництва в Європі* // http://www.lir.lg.ua/st_1.htm
8. Мікула Н. *Єврорегіони: досвід та перспективи*. – Львів: ІРД НАН України, 2003. – 222 с.

9. Нємець К.А. Інформаційна взаємодія природних і соціальних систем: Монографія. – Х.: Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2005. – 428 с. – Рос. мовою
10. Петренко З. Прикордонні регіони як нова форма міжнародної інтеграції // Економіка України. – 1999. - № 12 (457). – С. 66 – 72.
11. Студенніков І. Феномен єврорегіонів в контексті методології історико-регіональних досліджень // Історія України. Маловідомі імена, події, факти. – Вип. 22-23. – Київ, 2003. – С. 187-201.